

Humanist

31-1

Tweewekelijkse uitgave van
het Humanistisch Verbond
Postbus 114, Utrecht
Tel. (030) 31 81 45
1 januari 1976

Een nieuwe economische orde

De term „nieuwe economische orde” is een onmiddellijk succes geworden, omdat zij nobele associaties wekt. Alleen een misantroop zou het aandurven haar noodzakelijkheid of wenselijkheid in twijfel te trekken. Maar bedriegen we onszelf niet wanneer we van een nieuwe economische orde spreken? Dit impliceert dat er een oude economische orde bestaan zou hebben, terwijl er toch nimmer regels voor de internationale monetaire en handelsbetrekkingen gegolden hebben. Er heeft in de afgelopen periode alleen een precair evenwicht tussen grote en kleine landen bestaan, een systeem van voortdurende verandering, of liever gezegd van dynamische wanorde.

De eerste factor in de internationale economische activiteit sinds 1945 is het conflict geweest tussen de V.S. enerzijds en Europa en Japan anderzijds.

Alsof de zaken al niet moeilijk genoeg waren ontstond in 1973 een nieuwe bron van conflicten, het antagonisme tussen de olieproducenten en olieconsumenten. En thans manifesteert zich een conflict dat reeds lang sluimerde: tussen noord en zuid. De economische wereld is in een drievoudig conflict gewikkeld: de huidige internationale economische „orde” is in werkelijkheid een kruitvat.

Een belangrijk obstakel voor een wereldwijde herverdeling van de rijkdom is de omstandigheid dat een wijziging in de internationale economische betrekkingen vroeg of laat tot een verandering in de machtsverhoudingen leidt. Het tweede obstakel is dat wijziging van de internationale regels de ontwikkelde landen in grote binnenlandse moeilijkheden zouden storten. Industriële structuren, produktiemiddelen, werkgelegenheid, binnenlandse inkomensverdeling en consumptieniveau, alles zou worden aangetast. Zulke fundamentele economische veranderingen kunnen niet plaatsvinden zonder even fundamentele politieke veranderingen.

Maatschappijen en sociale groepen zijn gewoonlijk niet bijzonder geneigd tot zelfmoord. Het is daarom hoogst waarschijnlijk dat de geplande revolutie op uiterst groot verzet zal stuiten, zo snel de eerste konsekwenties voor het levensniveau zich doen gevoelen.

Een nieuwe internationale economische orde vereist dus een aanvaarding van gewijzigde machtsverhoudingen en tevens radicale verandering in de houding van personen en groepen in ontwikkelde landen. Toont men een erg groot gebrek aan vertrouwen in de mens wanneer men zegt dat zo'n verandering zich niet zo snel of gemakkelijk zal voltrekken?

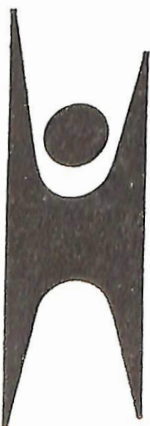
(Ives Laulan in „Intern. Herald Tribune”, bewerking P. Krug)

„Toont men erg groot gebrek aan vertrouwen in de mens wanneer men zegt dat zo'n verandering zich niet snel of gemakkelijk zal voltrekken?” (foto: Roelof Kauffmann)

In deze Humanist:

- Praktisch Humanisme: steunt ook u bij afwikkeling van laatste zaken
- Elke andere relatie... er zijn mensen die elke andere relatie naast die „ene” radikaal afwijzen. Een artikel van Niek Versluis, voortbordurend op de conferentie over Relaties van Socrates (pag. 3)
- Humanistisch relationeel vormingswerk: een overzicht geschreven door Albert Nieuwland (pag. 4 en 5)
- Lex Leider, een stripboek over leiderschap en macht (pag. 8)

Praktisch Humanisme: steunt ook u bij afwikkeling laatste zaken

De donkere dagen van Kerstmis zijn weer voorbij en velen van ons zijn met goede voornemens het nieuwe jaar ingegaan. Bij dat nieuwe jaar en die voornemens horen ook vaak de plannen om nu eens af te handelen, te regelen wat men zo lang liet liggen, waar men niet aan toe kwam. Om wat voor reden dan ook. Wie weet kan het Steunfonds Praktisch Humanisme u daarbij helpen. U kent ze wel van de maart-actie wanneer ze om uw bijdrage vragen voor het vele werk dat humanisten op het gebied van de geestelijke verzorging verrichten. Ook dit jaar sloeg die actie — er werden zakjes zaad voor goudsbloemen aangeboden — erg goed aan.

Wat u misschien niet weet, is dat het Steunfonds veel méér doet dan alleen maar geld inzamelen. En dan komen we op het punt dat het Steunfonds misschien ook voor u een steun kan zijn bij het regelen van allerlei zaken waar u, om wat voor reden dan ook, niet aan toekwam.

Wist u bijvoorbeeld dat het Steunfonds de zogenaamde „gift-regeling” van de belasting helemaal uitgewerkt heeft? Een gift van uw kant kan bepaalde belasting-faciliteiten opleveren. Soms is het voordeel van belastingaftrek zelfs groter dan de gift zelf. Het Steunfonds is bereid dit voor u te berekenen.

Ook is men er goed op de hoogte van alles wat komt kijken bij erfenissen en legaten en ook hierover dient men u gaarne van advies. We geloven als humanisten niet, zegt men in een brief, in het hiernamaals. Maar wel dat een bepaald idee, een bepaalde gedachte kan doorwerken, ook na de dood. Het motto van de brief heeft dan ook een dubbele betekenis: Wat laat ik met mijn geld gebeuren?

De raad en hulp gaat nog verder en wordt in daden omgezet als u het Steunfonds als executeur testamentair zou willen benoemen. Zo'n 3 jaar ervaring

heeft men op dit gebied. En in principe is men bereid alles voor u te regelen van de kaartjes en crematie tot de verkoop van huis en inboedel toe. Zo'n 30 mensen maken gebruik van deze mogelijkheid, waarbij het natuurlijk niet alleen maar gaat om het afwikkelen van zaken; maar ook om het vertrouwen en om de gesprekken die een dergelijk vertrouwen met zich meebrengen. Vaak is het regelen van de laatste dingen voor, met name alleenstaanden een aangelegenheid die veel emoties — soms ook angsten — met zich meebrengt. „Wat gebeurt er met mij als ik op straat ineens val?” „Wie zorgt er voor mijn spullen als ik ineens ernstig ziek word?” Zo was er bijvoorbeeld een man die zich erge zorgen maakte over een dierbaar muziekinstrument. De verzekering dat het Steunfonds dit instrument na zijn dood zou verbranden, maakt dat hij nu weer rustig kan slapen.

Er blijkt een grote behoefte te bestaan op dit gebied: instanties, mensen, die men zijn angsten kan toevertrouwen, waarvan men weet dat ze bepaalde zaken integer zullen behandelen.

Dat ervaart Frits van Soesbergen van het Steunfonds, hij is dan ook bang dat het werk hem over het hoofd zal gaan groeien. Het plan is nu om in de toekomst in het hele land „consuls” aan te stellen; professionele mensen die als vrijwilliger het „nabius-werk” willen verzorgen. Die met de mensen willen praten en ze van advies kunnen dienen óók op het zakelijk vlak.

Wie meer wil weten over dit werkterrein van het Steunfonds Praktisch Humanisme kan terecht bij Frits van Soesbergen („ik ben dag en nacht humanist”) overdag meestal te bereiken in Amersfoort, telefoon 033 - 16474. Thuis 020 - 136629.

Voor wie het werk wil steunen: het giro-nummer is 6168 t.n.v. St. Praktisch Humanisme te Amersfoort.

J.M.

Sinterklaas-avond

We hebben dit jaar geen Sinterklaas gevierd. Verleden jaar ook niet trouwens. De kinderen willen het niet meer en met ons tweeën hebben we er zo weinig behoefte aan, dat we er niet eens bij stilstaan. Maar dit jaar beseften we ineens heel sterk, dat we op 5 december geen feest vierden en we waren er zelfs blij om, dat het niet hoefde, want we waren er niet voor in de stemming.

Naast de gegijzelde trein in Wijster lagen al dagenlang twee doden. De derde was er net bijgekomen. Hoe dat gebeurd was, hadden sommige kranten ons kennelijk niet willen besparen. Tot ons afgrijsen zagen we de geblinddoekte man in de deuropening van de trein staan en op de volgende foto viel hij dood voorover. Moest dat nu per se gepubliceerd worden, vroegen we ons af.

Inmiddels is de gijzeling in Wijster opgeheven. Terwijl ik dit schrijf, is de bezetting in Amsterdam nog in volle gang. We zitten nu midden in een, voor mijn gevoel, afschuwelijke discussie over fouten, die al dan niet gemaakt zouden zijn door het beleidscentrum en allerlei mensen, die bij de zaak betrokken waren. Dat is best mogelijk. De ervaring in dit soort aangelegenheden is uiteraard niet groot. Er moest veel geïmproviseerd worden, er zullen wel dingen vergeten zijn, niet goed beoordeeld, over 't hoofd gezien. Dat is op dit moment nog niet te overzien.

Maar de vreselijke verwijten, die van de kant van de ex-gegijzelden komen, verdachtmakingen, insinuaties zelfs van kwaade trouw, dat zijn dingen, die me de laatste dagen in toenemende mate naar de keel vliegen. Wat is er met deze mensen gebeurd? Blijkbaar kunnen doodsangst en een vreemde verbroedering een aantal mensen, die een tijd lang onder verschrikkelijke omstandigheden verkeerd hebben, zo deformeren, dat die mensen zichzelf niet meer zijn in hun reacties. Dat is begrijpelijk. Niemand zal het ze kwalijk nemen, maar het enge vind ik, dat deze mensen in de labiele toestand, waarin ze verkeren, volop de beschikking krijgen over pers, radio en televisie, niet alleen om hun kritiek op het beleid te spuien, maar ook om ons te vertellen, hoe aardig die kapers eigenlijk geweest waren en hoe diep gelovig. Hoe ze gehuild en gebeden en in de bijbel gelezen hebben, toen ze hun derde slachtoffer een nekschot gegeven hadden. Niet in koelen bloede, zoals wij onnozel dachten, nee, huilend, met de bijbel in de hand. Het is op mij overgekomen als een soort rituele moord, waar ik nog steeds koud van word, als ik eraan denk. Je zou aan je eigen oordeel gaan twifelen, als er achteraf misschien gelukkig, niet die vreselijke foto in de krant gestaan had.

Het meest geschokt ben ik geweest door een van de verwijten voor de televisie, dat er op Sinterklaasavond zelfs geen speculaspopje af had gekund. Was dat nu medeleven met de gegijzelden? Ik geloof, dat dit toch wel de meest walgelijke en ongepaste sick-joke geweest was, die te bedenken was.

Drie doden in het veld, maar de mensen in de trein mogen hun schoen zetten.

Nee, daar is inderdaad niemand opgekomen.

Amsterdam 18 december 1975

Ans Spigt

Elke andere relatie...

door Niek Versluis

„Mag iemand verlangen dat zijn/haar partner afziet van elke andere relatie van meer dan zakelijke aard, of legt hij/zij dan die ander onredelijke beperkingen op?” Dit is een vraag waarover de conferentiegangers op 12 oktober in Amersfoort zich gebogen hebben. De verslagen via de radio (19 oktober) en in dit blad (1 november) maken duidelijk, dat men intensief is ingegaan op iemands vrijheid, meerdere relaties naast elkaar te hebben, elk van eigen karakter en diepgang. Relaties van meer dan zakelijke aard, duidelijker: relaties van warme, erotische, eventueel ook van seksuele aard. Zoiets is verrijkend; het is een voorrecht als zoiets je toevalt — zeker in onze tijd, waarin zovelen buiten en in het huwelijk klagen over diepe eenzaamheid in hun leven. Ter conferentie is gesteld, dat het mogelijk is, meer van zulke relaties naast elkaar te hebben zonder dat ze elkaar schaden. Integendeel, als je in contact met de één verrijkt wordt, ben je in al je andere contacten een rijker mens. Toch roept dit moeilijkheden op. Over die moeilijkheden wil ik hier schrijven en ook over mogelijkheden, ze te voorkomen of te beperken.

Er zijn erg veel mensen, die andere relaties naast die „ENE” radikaal afwijzen. En deze andersdenkenden laten zich niet onbetuigd! Juist daarin ligt een bron van de moeilijkheden.

Als je aan een goede vriendin vertelt dat je toch zo'n fijne relatie hebt met een getrouwde man, is de kans groot dat ze je bevreemd aankijkt:

- Hoe kan je dat doen tegenover zijn vrouw?
- en tegenover zijn kinderen?
- Je kunt je geluk toch niet bouwen op andermans puin?
- Bovendien: hij is er natuurlijk nooit in de weekends!
- Hij is er niet als je hem nodig hebt...
- hij is er alleen als het hem uitkomt!
- je laat van je profiteren!
- Hoe kan je genoeg nemen met een halve man?

Zeker zijn hiertegenover zinnige antwoorden te plaatsen. Zeker mag je bedenken, hoe weinig eigen ervaring van die schade voor het huwelijk achter zulke opmerkingen zit, en hoeveel jaloezie een rol speelt. Maar het is erg verdrietig, als je beste vriendin zulke opmerkingen maakt.

Haar opmerkingen kan je van heel velen verwachten: in de kring van familie, vrienden en bekenden, op je werk, vrijwel overal zijn de andersdenkenden vertut in de meerderheid. Je zult er in het algemeen goed aan doen over je geluk te zwijgen en dat is juist tegenover mensen die je na staan, moeilijk.

Niet alleen de deelnemers aan de nieuwe relatie staan onder druk, ook de vaste partner. Niet zelden wordt deze door gedienschte andersdenkenden (telefo-

nisch?, anoniem?) ingelicht of eraan herinnerd. Als zo'n partner dan niet met de verwachte verontwaardiging zou reageren, eventueel met begrip of zelfs met waardering zou spreken over de nieuwe relatie van haar man met een vriendin of van zijn vrouw met een nieuwe vriend of nog anders, dan is het hek eerst recht van de dam:

- Je bent gek dat je dat neemt!
- 't Is geen situatie voor de kinderen!
- Als die ander beter bevalt, ben jij je partner kwijt.
- Wat zal de familie ervan denken?
- En wat zeg je als er gevraagd wordt, waar je man/vrouw is?
- Ik weet het goed gemaakt: we gaan samen naar je broer, 't vertellen; dan kan die eens optreden!

Er is bovendien een veel grotere kans, dat de partner wel met schrik en afwijzing reageert:

- Waarin faal ik? Wat zoek je bij een ander dat ik niet heb?
- Kan je niet trouw zijn? Dit is verraad, onwaardig, laag!
- Laten we toch nog eens proberen, van ons huwelijk méér te maken; dat moet toch mogelijk zijn?
- Nogal logisch dat die ander zich voor één avondje leuk voor kan doen: het is niet fair!
- Wat ben je van plan; wil je mij en de kinderen verlaten?
- Misschien wil dat nu niet, maar als die ander gaat trekken; die neemt toch niet blijvend genoeg met een enkel avondje?

Al deze vragen komen uiteraard ook af op het middelpunt van de relaties, de minnaar/minnares, hetzij rechtstreeks of via de geliefden.

Misschien is het wel het zwaarste dat wij allen in deze afwijzende opvattingen zijn opgevoed. Deze cultuur heeft ook haar invloed in ons eigen hart. Die vragen blijken zich ook telkens weer aan onszelf op te dringen. Maar vooral als de geliefden ermee komen kan twijfel rijzen:

- Ben ik aan mijn belofte tot monogamie niet sterker gebonden dan ik wel wil erkennen?
 - Heeft mijn vaste partner werkelijk geen recht op meer?
 - Geef ik mijn relatie wel wat hij/zij mag verwachten?
 - Heb ik juist door het sekscontact misschien toch te hoge verwachtingen gewekt?
 - Bèn ik geen profiteur?
 - Mijn relaties durven mij thuis niet te bellen: als de telefoon door mijn huisgenoten wordt aangenomen voelen ze zich duidelijk afgewezen...
 - Mijn partner wil niet dat ik mijn relaties thuis ontvang, zelfs niet als ik eens lange tijd ziek ben...
- Maar „onze” woning is toch ook mijn woning: heb ik niet het recht daar bereikbaar te zijn? Of is dat toch teveel gevraagd?

Er zijn ook op deze vragen en opmerkingen zeer zinnige antwoorden. Toch

zijn het geen antwoorden die de vraag emotioneel ineens afdoen. De antwoorden lijken telkens voor een tijd te gelden en vooral in een bepaalde mentaliteit. Later kan je ze weer radicaal kwijt zijn. Je kunt ze als zeer geldig ervaren voor jou, nu; je kunt er heel gelukkig mee zijn en later toch weer diep twijfelen. Het zijn woorden over een andere mentaliteit, over ontspanning, over ontspannen denken over je eigen belangen en zekerheden, en verder over nuchterheid en waarheid. Je kunt die woorden kennen, hebben aanvaard, en later hebben ze hun kracht voor je verloren. Twijfel...

Je kunt dan zo diep snakken naar overleg maar... er zijn er maar weinig die met begrip reageren.

Moeten we dan maar niet aan meervoudige relaties beginnen, althans niet in de cultuur die ons nu eenmaal omringt, voorlopig nog?

Dat was zeker niet de konklusie van de conferentie. Afwijzing betekent, dat je je afsluit voor kansen op verrijking en verwarming: belangrijke dingen!

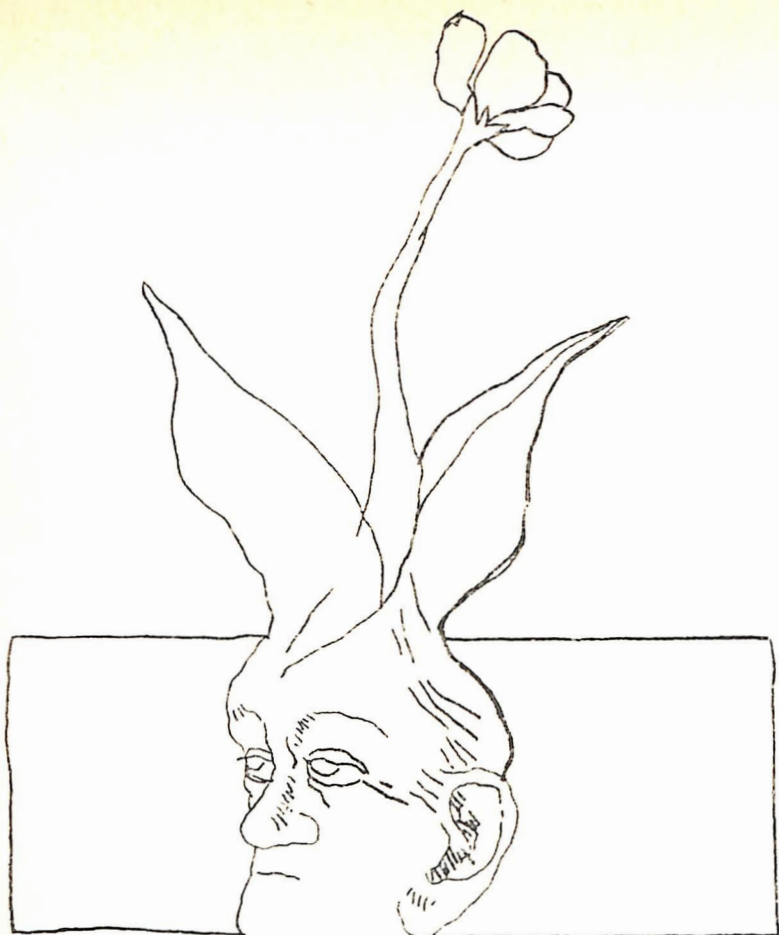
En verder: bij afwijzing moet je weer alles van je ene vaste partner verwachten; zal het deze nu wel gaan lukken, daaraan te voldoen? Die wordt zo overvraagd. Drs. Ruut Veenhoven noemt meervoudigheid dan ook het huwelijksmodel van de toekomst. Trouwens, niet alleen het Humanistisch Verbond stelt buitenechtelijke seksualiteit ter discussie, de Interkerkelijke Gezinsweekcommissie doet dit ook in haar boekje voor oktober 1975 (pag. 30, 70 en 86).

Wel vragen de volgende punten aandacht:

1. Als je huidige relatie je bevredigt zodat voor je gevoel ieder redelijk tot zijn recht komt, waarom zou je dan aan meervoudigheid beginnen? Omdat het in de mode is? Omdat het wel interessant is? Dan lijkt de prijs wel erg hoog.
2. Volgens mij zou je er alleen aan moeten beginnen als je merkt dat die meervoudigheid bij je past, je min of meer op het lijf geschreven is. Als je dat bij je zelf bespeurt, betrek er dan meteen je vaste partner in. Doe alles om je vaste partner vertrouwd te maken met wat er in beweging is bij je en met je rechtuit goede bedoelingen en met je vaste wil, de vaste band niet te laten verflauwen, in tegendeel!
- Als je vaste partner die ontwikkeling in je kan begrijpen en meevoelen, is er zeer, zeer veel gewonnen. Indien niet, voel je over dit belangrijke facet van het leven verschillend en kan je partner niet begrijpen, dat je voelt zoals je voelt, dan betekent dat altijd een stuk verarming en vereenzaming, hoe je ook besluit te gaan doen.
3. Heeft je vaste partner het recht, van je te verlangen, van andere relaties af te zien — hoewel ze bij jou passen? Op deze vraag bestaat niet een voor ieder geldend antwoord. Je zult je eigen antwoord moeten vinden.
4. Tracht voordat je je open stelt voor meervoudige relaties, contacten te leggen met gelijkdenkenden. Er zijn ge-

door Albert Nieuwland

De discussie over relationeel Humanist van 1 maart, 15 april schijnt na de repliek van Van der Vliet me goed, als functionaris toe te overzien en mijn mening te geven, ook al omdat het gaat om vormingswerk en humanisme.

Enquête

Allereerst even iets over de aanleiding tot de gevoerde discussie. In de Humanist van 1 maart gaf ik een overzicht van de gehouden enquête, op welke slechts 20 pct. van de deelnemers gereageerd had. Ik erkende dan ook, dat de uitslag maar zeer beperkte geldigheid had. Als conclusie gaf ik o.a., dat gezien het toenemend aantal deelnemers en het groeiend aantal plaatsen in Nederland, waar we de groepen van de grond konden krijgen, er blijkbaar behoefte bestaat aan onze vorm van ontmoetingsgroepen. Dus aan betaalbare, gematigd intensieve groepen (van 8 wekelijkse avonden met een weekend), die verspreid in Nederland gehouden worden. We hadden bewust gemikt op dit nog braakliggende terrein tussen enerzijds de meer traditionele vormen vormingswerk zoals allerlei gespreksgroepen en cursussen en anderzijds de geestelijke verzorgingsgroepen, zoals we die allang organiseerden en de meer therapeutische groepen van de gevestigde relatietrainingsinstituten als Center in Amsterdam en het I.V.C. in Rotterdam. We vermoedden namelijk — vanuit onze ervaring met andersoortige groepen — een behoefte aan algemeen toegankelijke, „gewone”, niet-elitaire groepen, waarin niet in eerste instantie een of andere taak centraal zou staan of de psychische problematiek van de deelnemer, maar waarin de deelnemers zichzelf zouden kunnen oefenen in de omgang met anderen en met zichzelf om zo hun mogelijkheden op dit gebied te leren kennen en gebruiken.

We concludeerden dan ook, toen dit vermoeden bevestigd werd, dat we op de goede weg waren, hoewel we goed beseften, dat we er nog bepaald niet waren, wanneer de deelnemers het gevoel gekregen hadden in de leerschoolsituatie van de ontmoetingsgroep beter te functioneren en meer tot hun recht te komen dan in het dagelijkse leven. De link met de leef- en werksituatie moet in onze groepen bewust regelmatig gelegd worden, zo concludeerden we, en het relationele vormingswerk moet opgenomen zijn in een pakket groepen van andere aard, vooral op het gebied van de politiek-maatschappelijke bewustwording. Wat het eerste betreft: dat gebeurt en daarmee zijn we op de goede weg, zo besloten we. Wat het tweede betreft: er valt nog veel te doen. De strekking van mijn eerste artikel was dus helemaal niet, dat het relationele vormingswerk zo hoognodig verder uitgebreid zou moeten worden, maar juist, dat nu de andere activiteiten van het Verbond op het terrein van geestelijke verzorging en vooral van sociale vorming uitgebouwd moeten worden! Ik heb dan ook het idee, dat van Kreveld mij verkeerd begrepen heeft en dat we elkaar wat dit betreft wel kunnen vinden.

Op van Krevelds methodische bezwaren tegen mijn „misbruik” van de enquête-resultaten ben ik in de Humanist van 15 mei al uitgebreid ingegaan. Blijft nog de vraag naar het waarom van de geringe respons. Was deze veroorzaakt door teleurstelling zoals hij suggereert, of door de gewone laksheid? We hopen er dit jaar achter te komen. We willen voor-

taan op de slotavond, die 2 maanden na afloop van de geregelde groepsbijeenkomsten gehouden wordt, de enquête-formulieren uitdelen, bespreken en laten invullen, waardoor de respons zeker hoger zal zijn. Overigens ben ik het met van Kreveld eens, dat wij als Verbond niet alleen op basis van gebleken behoeften en enquête-uitslagen, maar uiteindelijk op principiële gronden moeten oordelen over de wenselijkheid van deze en andere vormen vormingswerk.

Humanistisch vormingswerk

De belangrijkste doelstelling van vormingswerk is persoonsvorming. Vaak gebeurde en gebeurt vormingswerk vanuit de veronderstelling, dat dit het best kon gebeuren in een prometheïsch¹⁾ kneden van mensen tot persoonlijkheden. Het typerende van humanistisch vormingswerk is echter — al sinds de Oudheid — dat in een bepaald klimaat een bepaalde stof wordt geboden, waarin en waarmee mensen geprikkeld worden zichzelf te vormen: meer zichzelf te worden. Stof en klimaat van humanistisch vormingswerk zijn er op gericht de deelnemers de eigen grondkeuzen van hun in de wereld staan bewust te maken, o.a. door confrontatie met wat de grondkeuzen van een humanistisch mensbeeld genoemd mogen worden, zoals de opvattingen over de natuurlijkheid, verbondenheid, verwantschap, vrijheid en redelijkheid van de mens²⁾.

We zouden humanistisch vormingswerk — met gebruikmaking van een term van van Praag — kunnen omschrijven als: het stelselmatig bezigzijn mensen te stimuleren te komen tot zelfbestemming in relatie met anderen en de samenleving. De beoordelingsnorm voor die zelfbestemming ligt niet in de eerste plaats bij anderen, maar bij de deelnemer aan het vormingswerk zelf: of hij van mening is zijn mogelijkheden meer bewust te hebben gemaakt, verruimd te hebben, ze beter en meer geïntegreerd in zijn andere activiteiten te kunnen gebruiken. Hierbij spelen uiteraard ook anderen en de maatschappij een rol. De mens is geen afgesloten individu, maar is opgenomen in de bredere verbanden van geschiedenis, cultuur, levensbeschouwing, maatschappij en leef- en werksituatie. Afhankelijk van waar het vormingswerk openingen ziet en op in wil haken, liggen de menselijke mogelijkheden en het gebruik ervan op verschillende terreinen.

relationeel vormingswerk

vormingswerk, die in de kolommen van de april, 15 mei en 1 juli 1975 gewoed heeft, Kreveld tot stilstand gekomen te zijn. Het van deze werksoort, de discussie tot nu toe over enkele gebruikte argumenten te over een aantal fundamentele zaken van

Bij humanistisch cultureel vormingswerk gaat het behalve om het leren zien van historische lijnen en het leren waarderen van cultuurgoed om het herkennen van de mens in dit alles en om het in deze herkenning zich laten inspireren tot verwezenlijking van eigen mogelijkheden. Bij humanistisch levensbeschouwelijk („geestelijk”) vormingswerk gaat het om het leren zien van de menselijke levensproblematiek en om het zoeken van een eigen houding hiertegenover. Bij humanistisch politiek-sociaal vormingswerk om het leren zien en naar menswaardigheid waarderen van samenlevingsstructuren en om het op eigen wijze leren functioneren binnen en eventueel ingrijpen in die structuren. Bij humanistisch relationeel vormingswerk tenslotte gaat het om bewustwording van hoe je met jezelf en anderen om springt in werk- en leefsituatie en hoe je in die omgang meer jezelf kunt zijn.

Uiteraard overlappen genoemde soorten vormingswerk elkaar en vullen elkaar aan. Ze zijn slechts om praktische redenen te onderscheiden. In de eerste plaats naar „openingen”, naar waar de deelnemer „het aan toe is”. In de tweede plaats naar wat de humanistische vormingswerker vanuit zijn levensovertuiging en ervaring aan stof, klimaat en begeleiding erbij wil en kan aanbieden. Een volledig pakket vormingswerk behoort alle soorten te omvatten in nauw contact en wisselwerking, maar waar nodig in onderscheiding van elkaar.

Humanistisch relationeel vormingswerk

We hebben gezien, dat er in de humanistische opvatting van vormingswerk stof en een klimaat wordt geboden, waarin mensen gestimuleerd worden tot zelfbestemming. Bij relationeel vormingswerk staat het klimaat van de groep hierbij sterk op de voorgrond. In onze verzakelijkte, kapitalistische maatschappij, waarin om prestaties, feiten en harde argumenten gevraagd wordt, is het gevoelsaspect van vele relaties op de achtergrond geraakt en zelfs onderdrukt, wat er toe geleid heeft, dat vele relaties als grauw, vervelend, remmend of beklemmend ervaren worden. Een van de eerste dingen, die een begeleider dan ook doet, is bijvoorbeeld via spelen en niet-bedreigende oefeningen een volledig en niet-geforceerd klimaat te scheppen, waarin de deelnemers niet meer

hoeven te vluchten in abstracte theorieën en rationalisaties, maar naar voren kunnen komen met hun gevoelens. Alhoewel dit door hen dikwijls als prettig en bedrijvend — soms ook als beschamend — ervaren wordt, is dit belangrijk, maar op zichzelf nog niet voldoende.

Belangrijker is allereerst, dat men de gevoelens, die men zo bewust gemaakt en bewust beleefd heeft, bij zichzelf en bij anderen leert herkennen, leert accepteren, waarderen en hanteren. Een hulpmiddel hierbij is het napraten: het op een rijtje zetten van wat er gebeurd is en het uitwisselen van ervaringen. Verder is belangrijk, dat men zo inzicht in de dieper liggende motieven bij zichzelf en bij anderen leert krijgen en leert niet naïef slechts naar argumenten te luisteren, noch psychologiserend al het gedrag uit te leggen vanuit vermoede motieven, maar leert beiden „redelijk”, d.w.z. in verhouding te zien en tegen elkaar af te wegen.

Ten slotte is belangrijk, dat men beseft dat het voorgaande slechts in de veilige oefenschoolsituatie van de ontmoetingsgroep plaats vindt en dat het erom gaat geen eeuwige student te worden, maar het geleerde ook in de leef- en werksituatie toe te passen. Het klimaat in de groep moet dan ook open zijn, zodat ervaringen van het dagelijks leven geregeld in de groep gebracht kunnen worden.

Humanistisch relationeel vormingswerk vloeit zo qua werkwijze niet alleen voort uit de humanistische beginselen, maar maakt deze door het scheppen van een bepaald klimaat concreet toepasbaar, als toets in de omgang met jezelf en anderen. Het maakt de grondkeuzen van de deelnemers bij die omgang tot **voelbare realiteiten** en maakt ze daardoor bespreekbaar en toetsbaar aan de humanistische beginselen.

Enkele tegenargumenten

Tot slot in het licht van het voorgaande een beoordeling van de belangrijkste argumenten tegen het relationeel vormingswerk. In de eerste plaats het „twijfelachtige en gevaarlijke” volgens van Kreveld, om bij de beoordeling van het werk af te gaan op het oordeel van de deelnemers zelf. Mèt Ong ben ik van mening, dat het niet in eerste instantie gaat om een uiterlijk waarneembaar „anders worden” van de deelnemers. Ook niet om „verbeteren” van relaties. (Hier zijn paren- en bedrijfstrainingen voor). Ons gaat het in eerste instantie om een innerlijk proces van bewustwording van hoe je met jezelf en anderen omgaat. Wanneer de deelnemer deze omgang als onbevredigend ervaart en iets bruikbaars kan oppikken uit het gebeuren in de ontmoetingsgroep, zijn we tevreden. Uiteraard zullen we aan hemzelf moeten vragen: of hij iets voor zich-

tekeningen: Jack Prince

zelf, voor zijn leef- en voor zijn werksituatie aan de groep heeft gehad.

Met Roggeveen ben ik het eens, dat we gericht ook naar de negatieve gevoelens moeten vragen. Het kan immers zijn, dat iemand met zichzelf of met zijn omgeving in de knoop is geraakt. Dan is het niet zo, dat „er weer eens iets mis is gegaan” of het „onverantwoordelijke” van dit werk weer eens is aangetoond. Een aantal avonden ontmoetingsgroep kan niet zo heel veel veranderen aan iets, dat jarenlang gegroeid is. Het kan wel manifest helpen maken, wat al in potentie aanwezig was en vaak veel energie kostte om „eronder” gehouden te worden. „De helpende zorg voor de medemens” uit de beginselverklaring blijkt dan o.a. uit de bereidheid van de groepsbegeleider om dit bewustwordingsproces te begeleiden en, zo nodig en wanneer de deelnemer dit wenst, nazorg te verlenen. Ook kunnen de andere deelnemers hierbij van grote steun zijn. De volgens van Kreveld typische bezwaren nl. van „egocentrisme” en „irrationellisme” vertaalt ik als volgt: nl. als voor jezelf op kunnen komen, niet altijd nare gevoelens bij anderen willen toedekken, niet „helpen” maar met je eigen gevoel naast iemand gaan staan, niet altijd verstandelijk bezig willen zijn, maar zo verstandig zijn je gevoelens van tijd tot tijd de ruimte te laten, maar je er wel rekenschap van te geven.

Allemaal heel „gewoon” dus. Trouwens alles wat er zich in het humanistisch relationeel vormingswerk afspeelt zijn geen „vreemde compensaties” (van Kreveld), maar gebeurt ook in het dagelijkse leven. Alleen het wordt bewuster beleefd en bespreekbaar, hanteerbaar en toetsbaar gemaakt. En dit zou inderdaad in het dagelijkse leven ook meer moeten gebeuren.

- 1) De Griekse God Prometheus vormde mensen uit klei.
- 2) J. P. van Praag: Humanistische psychologie, Rekenschap Juni 1975.

(vervolg van pag. 3)

sprekingskringen in het land — bij voorbeeld in Rotterdam — waar (mede) over relatieproblemen in positieve zin wordt gesproken, waar deelnemers bereid zijn, eigen ervaring in te brengen. Wellicht kan het Verbond of de NVSH je op het spoor brengen van zo'n kring. Er zijn er niet veel. Zou je een gevonden kring aan mij willen doorgeven: 020 - 366333 (ktr.) en 200795 (hs); misschien kan ik anderen daarmee weer van dienst zijn.

5. Als je dan — met de problemen voor ogen — besluit je voor meerdere relaties naast elkaar open te stellen, dan kan dat een heel goed verantwoord besluit zijn. Het is vreemd zo in de mineur te schrijven over zoiets fijns als relaties met meer mensen dan met de „ENE”. Ik hoop dat de redactie spoedig plaats vindt voor een artikel over de zeer positieve kanten hiervan, over de vreugd en de bevrijding, over de verheldering die kan worden gebracht in veel punten die hierboven zo negatief naar voren zijn gebracht.

Mag je van je partner verlangen, van andere relaties af te zien? Deze vraag is niet het onderwerp van dit artikel, maar zij was er toch de aanleiding toe. Mag je zo'n offer vragen? In onze cultuur is dat helaas wel gebruikelijk — al verdient het snel. Maar als je nu eens dat offer niet vraagt, als je nu eens vertrouwen geeft en liefde, als je nu eens ruimte geeft voor zo'n nieuwe relatie... nooit ben je groter koninginnetje in de ogen van die beiden, die iets goeds in elkaar vonden. Zo'n positieve reactie kan je vaste band juist zo verstevigen en verinnigen.

Wij leven in een cultuur, die meervoudige relaties afwijst. Dit artikel heb ik geschreven om zo mogelijk teleurstellende ervaringen te voorkomen.

Als je je die algemene afwijzing echter van te voren goed realiseert en dan op weg gaat, als je mogelijke relaties niet afweert maar ze moedig aanvaardt, dan kan er veel meer warmte in je leven komen, veel meer gevoeligheid ook voor dingen die je nu nog ontgaan. 't Is zeker geen gebaande weg; tal van vragen zullen zich voordoen; je zult je pad zelf moeten vinden. Daarom graag contact met gelijkgezinden. Maar als deze weg bij je past en je gaat hem, dan is er een vervulling en een warmte mogelijk, die je anders zou ontgaan.

Tot slot nog enkele boeken waarin waar- dig over meervoudige relaties wordt geschreven:

Nena en George O'Neill: „Open huwelijk”, Ned. vert. Amsterdam 1972

E. Michel: „Het huwelijk. Een antropologie van het geslachtelijk samenzijn” Ned. vert. Nijkerk 1955

Hulde aan Bob Waisfisz en zijn medewerkers

Met belangstelling las ik het interview met Bob Waisfisz, dat wonderlijk genoeg samenviel met een in die week gehouden huisverkoop van ABAL artikelen, die ondergetekenden ter plaatse organiseerden. Dat deze manier van hulpverlening op dit ogenblik tot de juiste behoort naar onze mening is het volgende bewijs: In minder dan 3 uur werd er op een regenachtige door de weekse ochtend voor ruim f 2100,— verkocht! Spontane belangeloze medewerking van buiten-af (gratis gebouwtje, veel aandacht in de pers, toevallige TV-uitzending) en een huis aan huis bezorgd stencil, waarin duidelijk uiteengezet werd wat het **doel** van ABAL was en hoe het werkte (zonder vermelding van Hivos banden om zuilengeest te vermijden) hebben tot dit succes bijgedragen, maar er zijn verder nog opmerkelijke reacties van de zijde van het publiek te vermelden, die duiden op de juiste aanpak van deze vorm van hulpverlening.

1. Iedereen had het gevoel op deze manier een positieve bijdrage te leveren tot verlichting van de nood van de mens in de arme landen, zonder de bijgedachte dat deze vorm van hulpverlening in verkeerde handen zou komen.
2. Kennismaking met bijzonder mooie handvervaardigde artikelen, die veel bewondering oogstten en de mens uit de Derde Wereld wat dichterbij ons bracht.

Gevolg? Grote verkoop, feestelijke stemming, vele loftuitingen, dagenlang HET gesprek in het dorp!

Door deze zuivere opzet van dit project is een menselijke wisselwerking ontstaan tussen twee verschillende werelddelen en dat is de allergrootste verdienste van Bob Waisfisz!

Voor ons zelf zo'n stimulans dat er een tweede verkoop gehouden wordt, nu in Muiden en wel op vrijdagavond 19 december. En wie weet is er iemand onder u die ook eens zo'n verkoop gaat organiseren. Het is een praktisch stuk humanisme!

Marjan Dubourcque, Elly Bongers
Frans van Mierislaan 3, Muiderberg

Stellingen over hulpverlening

In een pas verschenen brochure onder de titel: **Geïnspireerde vrijwilligheid** (uitg. Ambo), waarin vier mensen een bijdrage schrijven, eindigt Pater Toon Hommel zijn opstel met onderstaande stellingen. Ook voor humanisten zijn deze stellingen de moeite van het overdenken waard.

1. Hulpverlening is persoonsgebonden, niet institutioneel gebonden. De kwaliteit van de hulpverlening staat of valt met de kwaliteit van de hulpverlener, niet met de kwaliteit van het gebouw, de organisatie, de subsidieregeling.
2. Waardevrije hulpverlening impliceert waardeloze hulpverlening. Bij echte hulpverlening komt je eigen levensperspectief impliciet of expliciet aan de orde.
3. Geen enkele structuur, ideologie of levensbeschouwing is de moeite waard om een individu in de steek te laten of in de kou te laten staan.
4. Professionalisering in de welzijnszorg gaat vaak ten koste van een stuk solidariteit, beschikbaarheid en menselijke nabijheid.
5. Alternatieve hulpverlening hoeft niet haaks op geïnstitutionaliseerde hulpverlening te staan. Zij kan evengoed complementair en stimulerend werkzaam zijn.
6. In de welzijnszorg is er niet alleen plaats voor een sociale en psychologische benadering, maar evenzeer voor een levensbeschouwelijke. Toch ontbreekt een pastoraal werker nog in heel veel gevallen in het team van een centrum voor maatschappelijke dienstverlening.
7. De hulpverleningssituatie mag nooit haar band verliezen met het gegeven, dat mensen op elkaar aangewezen zijn om te leven. Echte hulpverlening is geen eenrichtingsverkeer.

Vergadering Verbondsraad op 31 januari

Op de aanstaande vergadering van de Verbondsraad op zaterdag, 31 januari zullen de volgende onderwerpen worden besproken:

- werkzaamheden hoofdbestuur in de afgelopen periode,
- begroting 1976 en
- beleidsproblematiek t.a.v. het H.O.I. (Humanistisch Opleidings Instituut)

Radio & TV

Radio: zondag 9.30 - 10.00 uur

- 4 januari: Werk voor mensen, deel I
- 11 januari: Werk voor mensen, deel II
- 18 januari: Werk voor mensen, deel III

Wij maken vooral de vele mensen die gereageerd hebben op het artikel van de heer Snijders over „Pensioen op 65?” in Humanist van 15 november, er op attent dat zowel radio en t.v. diepgaand zullen ingaan op wat „arbeid” nu eigenlijk betekent, bijv. in vergelijking met „vrije tijd”, over humanisering van de arbeid etc.

25 januari: Werk voor mensen, deel IV
Prod.: Rina Spigt en Casper Vogel
Televisie:

- 11 januari: Werk voor mensen, deel I
 - 25 januari: Werk voor mensen, deel II
 - 8 febr.: Werk voor mensen, deel III
- Prod.: Ton Aerden en Rina Spigt

De vereniging Humanitas zoekt voor een jongen van twee jaar een jong, warm pleeggezin met één of meer eigen kinderen. Kontakten met eigen ouders, nu of in de toekomst, zijn niet geheel uitgesloten.

Reakties graag sturen naar het Centraal Bureau Humanitas, afdeling Voogdij, J. W. Brouwersstraat 16 te Amsterdam.

Gijzeling

Het hoofdbestuur heeft een standpunt geformuleerd inzake gijzeling. Mij best, maar ik blijf het een moeilijk probleem vinden. Dat is niet veranderd door de overwegingen van vice-voorzitter P. Spigt in de Humanist van 15 november. Integendeel, de verwarring is alleen maar groter geworden.

Spigt wijst allereerst op twee argumenten ter rechtvaardiging van toegeeflijk accorderen met gijzelaars: een pragmatisch en een subjectivistisch argument. Beide vindt hij even beperkt en bijzonder gevaarlijk.

Tot hier kan ik hem volgen. Maar dan gaat hij pleiten voor „weloverwogen objectiviteit, de inspanning met name om afstand te nemen van emoties en vóór-oordelen. Aanvaarding van emotionele betrokkenheid als uitgangspunt en als toetssteen voor het oordeel miskent feitelijk het wezen van het oordelen: onderscheiden, dat is afstand nemen teneinde terzake dienende factoren te overzien.” Het spijt me: heel subjectief proef ik hier een emotionele weerzin tegen emoties, een beetje zelfs vóór-oordelen ten opzichte van emoties, objectiviteit, rationeel oordelen.

De rechtvaardiging van de gijzelaar omdat hij zou reageren op „structureel geweld” wordt eveneens afgewezen. De term structureel geweld, zegt Spigt, „is misleidend, suggereert brede opzettelijkheid en voert door manipulatie met het begrip geweld een collectieve verantwoordelijkheid in, die elke wezenlijke rechtsgedachte ondergraaft”.

De term structureel geweld is afkomstig van Johan Galtung. Laten we eens kijken wat deze er mee bedoelt. * Galtung stelt dat er van geweld sprake is als mensen op zodanige wijze worden beïnvloed, dat hun feitelijke lichamelijke en geestelijke ontplooiing op een bepaald moment en een bepaalde plaats beneden hun mogelijke ontplooiing ligt. Geweld wordt daarmee gedefinieerd als de oorzaak van het verschil tussen het zgn. actuele en potentiële ontplooiingsniveau. Er moet dus sprake zijn van een al dan niet directe beïnvloedingsrelatie tussen mensen of groepen van mensen. Bij persoonlijk geweld is er sprake van een direct aanwijsbare dader (een persoon of een groep van personen), bij structureel geweld is die er niet. In beide gevallen is er sprake van een belemmering van de ontplooiing van mensen, met als uiterste consequentie de dood.

Deze definiëring kan niet dan met kunstgrepen geheel van de tafel worden geveegd wanneer het om Zuidmolukkers gaat. De overwegingen van Spigt zijn op dat probleem niet toegespitst, maar door een gesuggereerde algemeen-geldigheid moeten ze ook daarop toepasbaar zijn. Het is in dit verband niet misplaatst op een paar hoofdredactionele artikelen te wijzen. In de NRC van 4/12 lasen we over de schuld der Zuid-molukse leiders en van de regering in Den Haag. „Schuld ligt ook bij de samenleving die de pijnlijke last uit de koloniale boedel niet wist af te lossen.” „Het gevolg hiervan is dat wij een kleine minder-

heidsgroep in ons midden hebben, die volstrekt machteloos is om vorm aan zijn idealen te geven, die geen hoop kan formuleren voor enige toekomst en die een totaal onbevredigend heden beleefd.” Geen structureel geweld? Noem het iets anders, voor mijn part, maar de inhoud is hetzelfde. Een dag later in Trouw. „Er is immers weinig reden om te ontkennen dat wij als Nederlands volk op grond van ons koloniaal verleden mede-verantwoordelijkheid dragen voor wat nu het Zuidmolukse probleem is.”

Spigt vervolgt. „Humanisten verwerpen de gijzeling — op grond van hun diepste zedelijke besef — als een misdaad van de ergste soort. De karakteristiek: misdaad van de ergste soort, is gebaseerd op het klassieke zedelijke vonnis: het behandelen van een mens als middel slechts en niet als doel, in dit geval niet alleen het gebruiken — uitbuiten — van menselijke arbeid, het manipuleren van een mens in een politieke machtsstrijd, maar het moedwillig inzetten van menselijk leven zonder meer, speculerend op het mededogen van anderen.” Afgezien van de vraag of gijzelaars niet veel meer op angst dan op mededogen speculeren, is dit een argumentatie die overtuigt.

Na het verwerpen van de gijzeling (maar wie doet dat niet, zij het wellicht op andere gronden) behandelt Spigt tenslotte hét hete hangijzer. Dat is het gebruik van geweld en dwang tegen gijzelaars. Deze „uiterste middelen van het gezag vinden hun fundering als recht van de macht in zoverre deze de macht van het recht blijkt te zijn, doordat niet het feit, maar de inhoud van die macht als legitimatie wordt aangevoerd en bovendien die inhoud voortdurend ter discussie en ter herziening openstaat.” De in deze zin opgesloten voorzichtigheid is echter zoek in het slot, in de conclusie. Daar lezen we plotseling dat „de” overheid (mensen)offers mag vergen en dat „de” overheid bevoegd is tot een eventueel radicale rechtsuitoefening zonder gebruik van dwang en geweld. Als we dat „inzoverre” zomaar mogen weglaten, dan nu ook nooit meer zeuren over de rechtspleging ten aanzien van abortus, euthanasie, vreemdelingen, enz.

*) Jan Oosterhaven — feodale systemen en structureel geweld: Johan Galtungs theorieën over mensen en maatschappij (in „Trans-aktie”, aug. '73).

Pensioen op 65?

Met de teneur van het stukje „Pensioen op 65?” van de heer H. R. O. Snijder in de Humanist van 15 november j.l. ben ik het van harte eens.

Mogelijk is een geval als het mijne, zij het met variaties, illustratief voor vele anderen.

Ik ben in 1935 als 14 jarig „kind” (de leerplicht gold toen tot 14 jaar) door mijn ouders van school „gehaald” en als jongste bediende op een kantoor geplaatst. 't Was in de crisisjaren en mijn ouders konden de f 2,50 per week (sic!) die ik ging verdienen er best bij gebruiken. Ik heb mij mede door zelfstudie in

de 40 afgelopen jaren behoorlijk weten op te werken en heb nu een wat men noemt uitstekende positie met bijbehorend inkomen. Echter de bij een fusie behorende ingrijpende veranderingen annex emoties zijn ook mij niet in de koude kleren gaan zitten. Ik heb vele, soms uitstekende collega's zien sneuvelen terwille van een besnoeiing in het grotere gefusioneerde verband na een op een harde Amerikaanse wijze aangepakt organisatie-onderzoek.

In de nieuwe situatie wordt aan een veeljarige ervaring en verkregen inzicht in menselijke verhoudingen weinig waarde gehecht. Aan het oordeel van jonge academici zonder die rijpheid en ervaring wordt meer waarde toegekend. Je eigen functie zie je (naar eigen mening ten onrechte) geleidelijk afbrokkelen. Je bent immers ook niet vergelijkbaar met een zware verantwoordelijkheid dragende staatsman die zonder moeite tot op hoge leeftijd wordt geaccepteerd en getolereerd?

Van de vele gebeurtenissen heb je slape-loze nachten. Je gezin is mede de dupe door het soms onbeheerste afreageren van doorgestane emoties. Er gaat iets stuk van binnen. Je enthousiasme, je dynamiek, je inzet verminderen. Wat je meemaakt is vanuit een objectief standpunt bezien wellicht grotendeels acceptabel. 't Gaat om ontwikkelingen die je niet tegen kunt houden en de ouderen moeten nu eenmaal plaats maken voor de jongeren. Maar je moet dit alles toch maar **persoonlijk** verwerken na een inzet van 40 jaar. Een inzet op een zodanige wijze dat je van jezelf durft te zeggen gegeven te hebben wat je kon en waarbij je ook dingen tot stand hebt gebracht die er niet om liegen. Wie is er echter van de nieuwe garde die dat weet en onderkent? Je bent doodmoe en zeer gefrustreerd en als je de kans zou krijgen stapte je er morgen uit. De gedachte dat je genooddaakt zal zijn nog 11 lange jaren te werken onder deze omstandigheden vervult je met afkeer. Nooit stapte je met tegenzin je werkkamer binnen. De laatste jaren is het een martelgang.

Mijn conclusie: ik meen dat iemand die 40 jaren hard heeft gewerkt het **recht** zou moeten hebben om er mee uit te scheiden (uiteraard niet tegen zijn zin). Er zou bij mij geen enkele gedachte opkomen van uitgestoten te zijn. Ik geloof dat de maatschappij alles van mij gekregen heeft waar zij recht op had van mijn kant. Mag ik daar nu eindelijk van uitrusten? Dit uitrusten uiteraard niet letterlijk bedoeld want wat een mogelijkheden liggen er **in vrijheid** nog voor een gezonde 54-jarige.

Ik hoop van harte dat het H.V. deze problematiek, speciaal de menselijke kant ervan, kan bestuderen en invloed wil en kan uitoefenen op hen die in concreto de regels in onze maatschappij moeten formuleren.

Een 54-jarige die er genoeg van heeft.

Noot van de Redactie: naam en adres zijn bij de redactie bekend. Overigens willen we hiermee thans de discussie over dit onderwerp sluiten en er later in een uitgebreider artikel op terugkomen.

Lex Leider, stripboek over macht

Hieronder ziet u een pagina uit een zojuist verschenen strip-boek, uitgebracht door het Bureau Hoofdraadsman in Driebergen. Het heet: Lex Leider, een strip over leiderschap en macht. Getekend door Willy Lohmann en met teksten van sociaal-psycholoog Frits Bekkers. Hoofdraadsman A. Zoetebier schrijft in de inleiding: „uit recente ervaringen is ons gebleken dat een strip-verhaal het grootste deel van ons lezerspubliek veel meer aanspreekt en inderdaad uitnodigt tot lezen. M.i. een voorwaarde om eerst daarna op genuanceerde wijze over leiderschap in onze samenleving van gedachten te kunnen wisselen. Dat lijkt mij temeer de moeite waard, omdat wij allen mede-verantwoordelijk zijn voor de wijze waarop leiders in onze maatschappij functioneren.”

Het functioneren van Lex, in 1930 in Zuid Limburg geboren verloopt niet zonder strubbelingen; een moeder, een minnares, zijn vrouw en een rebelse linkse zoon zorgen voor de nodige moeilijkheden in zijn leven, dat door een zware hartaanval dreigt te worden beëindigd. Best een spannend verhaal, al is het — misschien onontkoombaar — soms wel erg zwart-wit, respectievelijk links-rechts. Een leuke vondst is dat de lezer de strip zelf mag afmaken, waarbij hem enkele suggesties worden gedaan.

Ook niet gewoon voor een stripboek is de literatuurlijst. Wie geïnteresseerd is kan zich wenden tot Bureau Hoofdraadsman, Hoofdstraat 84, Driebergen.

EEN PROBLEEM

Vandaag vroeg mijn zoontje met angstige stem:
„Als iemand dood is,
wat gebeurt er dan met hem?”

Nu ken ik wel iemand
die daarover zegt:
„Wie dood is die komt
in de hemel terecht,

Dus boven de wolken,
dus altijd mooi weer,
met een bal in het gras,
en ijsjes, meneer!”

Maar weer iemand anders
vertelde zowaar:
„Als je dood bent dan komt er
een tovenaard,

dan tovert hij aan je,
en word je een dier,
een mus of een tijger,
een leeuw of een mier.

Zelf mag je kiezen
welk dier je wilt zijn:
een mug of een olifant,
of een konijn.”

Maar op een morgen
ben ik gegaan
naar een man die heel oud was,
dus gauw dood zou gaan.

„Of ik een dier word”
zei deze man,
„of in de hemel kom,
'k weet er niks van.

Maar als ik dood ben
is 't eerste wa'k doe:
Honderd jaar slapen.
Want ik ben moe.”

Willem Wilmink

Een liedje uit de Stratemakeropzee-show overgenomen uit **Tirade** van juni 1973.

Scheppings-explosie

Tokyo heeft 25 miljoen inwoners. Ze leven als in een bijenkorf. Kleine huisjes, opeengepakt en samengeperst. Tokyo is zo groot als de provincie Noord-Holland en Utrecht samen. Er bevinden zich duizenden fabrieken, te midden van woonwijken. Het is een grote stad, een stad waar je uren en uren kan rondtrekken zonder er uit geweest te zijn.

De stad is volgebouwd. Smalle straten, aaneengeregen huisjes met daar tussen ineens een hoog gebouw, een fabriek of opslagplaats. Het leven krioelt in smalle straten. Auto's rijden bumper aan bumper, van file naar file.

Dwars door dit gewriemel lopen spoorlijnen, met iedere drie minuten een stampvolle trein in beide richtingen. Dan zijn er snelwegen, die Tokyo doorkruisen. Zij zijn gebouwd op viaducten, soms drie verdiepingen hoog. De viaducten bevinden zich slechts enkele meters van de voorgevels van huizen en fabrieken. Daardoor zijn miljoenen mensen dag en nacht blootgesteld aan lawaai, stank en vervuiling. Als kroon op deze scheppings-explosie zweeft hoog boven deze mierenhoop de monorail, een elegant treintje dat eivol en trouw zijn baantjes trekt. De lucht is grauw en wazig, je kan hem haast snijden. Vervuild door duizenden fabrieksschoorstenen. Het water in de Tokyo-baai is bedekt met olie, vuil en schuim. De oevers omringd met een lint van dode, halfvergane en stinkende vissen. Op de wegen rijdt een gigantische vloot vuilniswagens. Ze zijn kleiner dan bij ons, door de smalle straatjes moet dat wel, en zij halen dagelijks 18.000 ton huisvuil op. Daarvan wordt 12.500 ton gestort in de Tokyo-baai, als grond voor landuitbreiding. (uit „Alle Hens”).

OOK WORDT ER EEN PLAATSELIJKE AKTIEGROEP OPGERICHT DIE EEN SLUITING VAN DE GEVAARLIJKE AFDELING EIST EN DIE GEDURENDE EEN HELE DAG ALLE AAN EN AFVOERWEGEN NAAR DE FABRIEK BLOKKEERT. GROTE PROBLEMEN ONTSTAAN IN HET GEZIN ALS BLIJKT DAT ALEX, DE JONGSTE ZON, DIE INTUSSEN TEGEN DE WIL VAN ZIJN VADER, SOCIOLOGIE IN UTRECHT STUDEERT, HEEFT MEEGEDAAN AAN HET BLOKKEREN VAN DE FABRIEK.

LEX EN ZIJN ZON HEBBEN DAAROVER EEN HEVIGE DISKUSSIE EN LEX VOELT ZICH DANIG VERONGELUKT EN ONGELUKKIG ALS ZIJN ZON HEM UITMAAKT VOOR VUILLE KAPITALIST DIE GEEN REKENING HOUDT MET DE LEVENS VAN DE VELE ARBEIDERS.